

Tasviriy San’at Darslarida Tabaqalashtirilgan Ta’lim Orqali O‘Quvchilarning Ijodiy Qobiliyatlarini Rivojlantirish

Mehrangiz Mashrabovna Xasanova

Buxoro davlat universitetining Pedagogika institute 1-bosqich magistranti

Nodir Djalolovich Yadgarov

Buxoro davlat universiteti, Ilmiy rahbar

***Annotatsiya:** Mazkur maqolada umumiy o‘rta ta’lim hamda san’at maktablarida tasviriy san’at darslarining samaradorligini yanada oshirish, tabaqalashtirilgan holda o‘qitish orqali o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik shartlari hamda metodlari xususida so‘z yuritilgan.*

***Kalit so‘zlar:** tasviriy san’at, maktab ta’limi, ijodiy tafakkur, ijodiy qobiliyat, metodika, tabaqalashtirish, individual yondashuv.*

So‘nggi olti olti yillikda mamlakatimizda tasviriy san’at sohasini rivojlantirish maqsadida yanada salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda. Xususan, 2020-yilda “Tasviriy va amaliy san’at sohasi samaradorligini yanada oshirishga doir chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorida ham “Iqtidorli yosh professional san’at namoyondalarining bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan o‘qitishning zamonaviy shakl va uslublari, samarali pedagogik texnologiyalar, elektron axborot resurslaridan keng foydalangan holda ta’lim jarayonining yuqori darajada olib borilishini ta’minlash” masalasiga ham alohida e’tibor qaratilgan.¹

Tasviriy san’at darslarini tabaqalashtirib o‘qitish – zamonaviy pedagogik texnologiyalarning eng samarali turlaridan biri bo‘lib, ushbu ta’limda o‘quvchilar individual yoki guruhlariga ajratib o‘qitilishi mumkin. Bu esa sinfdagi barcha o‘quvchilarning bilim va malakalarini yanada rivojlantirishga xizmat qiladi va dars samaradorligini yanada oshiradi. Tasviriy san’at o‘qitishda o‘qituvchi yangi pedagogik texnologiyaning interfaol usul va texnologiyalarini qo‘llagan holda, tabaqalashtirib o‘qitish texnologiyasi prinsiplardan foydalansa, darslar samaradorligini oshirib boradi.

Bugungi kunda pedagog olimlar tomonidan tabaqalashtirilgan ta’limning ikki turi ishlab chiqilgan:

- 1. Darajali tabaqalashtirish;**
- 2. Ixtisoslashtirilgan tabaqalashtirish.**

Darajali tabaqalashtirish o‘za navbatida ikki turga bo‘linadi.

Individual ta’lim. Bunda o‘quvlarning qobiliyati va imkoniyatlariga qarab har bir o‘quvchi bilan alohida-alohida ish olib boriladi.

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Tasviriy va amaliy san’at sohasi samaradorligini yanada oshirishga doir chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2020-yil 21-apreldagi PQ-4688-son qarori.

Kresna Social Science and Humanities Research

Proceedings of the International Conference on Sustainable Development:
Problems, Analysis And Prospects

Guruhli ta'lim. Bunda o'quvchilarni qobiliyati va imkoniyatlariga qarab ularni ikki va undan ortiq guruhlarga ajratib o'qitiladi. Ixtisoslashtirilgan tabaqalashtirish esa u yoki bu fanni chuqur o'rgatish, o'zlashtirishga qaratilgan bo'ladi. Bular qatoriga tasviriy san'atni chuqur o'rgatadigan to'garaklar kiradi.

Ta'limning bu turlarida o'qituvchi sinfdagi barcha o'quvchilarning qobiliyatini, qiziqishini, imkoniyatini, layoqatini hisobga olib dars samaradorligini oshirishga harakat qilishi lozim. Bu esa sinfdagi barcha o'quvchilarning bilim va malakalarining yanada rivojlanishiga xizmat qiladi. Tabaqallashtirilgan ta'lim haqida fikr yuritganda avvalo uni ijobiy va salbiy jihatlari haqida yetarli tasavvurga yega bo'lishlik nihoyatda muhimdir. Darajali tabaqallashtirib o'qitishning ijobiy jihatlari haqida to'xtalganda quyidagilarni qayd qilish lozim. Bunda:

- Sinfdagi barcha o'quvchilar dastur materiallarini o'zlashtirishga erishadilar.
- Sinfdagi barcha o'quvchilarning bilim va malakalari, ijodiy ishlarida o'sish kuzatiladi va u o'quvchilarni fanga bo'lgan qiziqishlari oshadi.
- Sinfdagi barcha o'quvchilarning faolligi oshadi. Chunki, past o'zlashtiruvchilar guruhidagi har bir o'quvchi yuqori o'zlashtiruvchilar guruhiga o'tishiga harakat qiladi. Yuqori o'zlashtiruvchilar guruhidagi o'quvchilar esa past o'zlashtiruvchilar guruhiga tushib qolmaslikka harakat qiladilar.
- O'quvchilarni qobiliyati va imkoniyatiga qarab bilimlar berilayotganligi sababli, ular tomonidan o'quv yuklamalarini o'zlashtirishda zo'riqish hollari ro'y bermaydi.
- Sinfdagi iqtidorli o'quvchilarning chuqur va atroflicha bilim olishga bo'lgan ehtiyojlari ham qondiriladi.
- Tabaqallashtirilgan ta'lim uni demokratiyalashtirish va insonparvarlashtirishga yordam beradi.

Lekin masalaning yana bir tomoni borki, tabaqaga ajratib o'qitish nafaolroq bo'lgan o'quvchilar faoliyatiga salbiy ta'sir qilishi mumkin. Yuqori o'zlashtiruvchi o'quvchilar esa, o'zlariga ortiqcha baho berib, faol bo'lmagan o'quvchilarga nisbatan mensimaslik xislatlari kuzatilishi mumkin. Bu jarayonda o'qituvchining pedagogik mahorati muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun ham o'qituvchi masalaning bu jihatlarini hisobga olib, o'quvchilarga yuqori, quyi so'zlari o'rniga, birinchi, ikkinchi, uchinchi guruhlar deb qo'llashi maqsadga muvofiqdir.

Tabaqalashtirib o'qitishning samarasi katta ekanligi bilan bir qatorda uning murakkab jihatlari ham mavjudligini alohida qayd qilish lozim. Uning murakkabligi o'qituvchining uch xil darajadagi dasturlar asosida mashg'ulot olib borishi bilan bog'liq. Buning uchun har bir guruh uchun tasviriy san'atdan alohida darsliklar, metodika, didaktik va tarqatma materiallar, texnika vositalari kerak bo'ladikim, ularsiz mashg'ulotlarni talab darajasida tashkil etib bo'lmaydi. Bu esa quyidagi yo'nalishlarda ifodalanadi:

- ✓ Tabaqalashtirilgan tasviriy san'at ta'limining ilmiy asoslarini puxta egallagan bo'lishlik;
- ✓ Mashg'ulotlar uchun zarur bo'lgan o'quv-metodik majmualar bilan qurollangan bo'lishlik;
- ✓ Mashg'ulotlar uchun zarur bo'lgan maxsus xona va moddiy texnikaviy bazaga ega bo'lishlik;

Kresna Social Science and Humanities Research

Proceedings of the International Conference on Sustainable Development:
Problems, Analysis And Prospects

- ✓ O‘qituvchi o‘quv fanidan o‘quvchilarning bilim va malakalari haqida to‘liq ma’lumotga ega bo‘lishi va boshqalar.

Zamonamizning atoqli pedagoglaridan biri professor R. Hasanov maktab tasviriy san’at o‘qituvchisiga ta’rif berar ekan, quyidagilarni alohida ta’kidlaydi: “Mahoratli o‘qituvchi bo‘lish uchun yuksak odob namunasiga ega bo‘lishi, har qanday og‘ir sharoitda ham o‘zini tuta bilishi, sabr-toqatli, sahovatli, muruvvatli, ijodkor, mehnatsevar, halol, pok, insofli, iymonli, o‘rganuvchi va o‘rgatuvchi kabi yuksak ma’nodagi hislatlarni o‘zida mujassam etgan pedagog-rassom bo‘lishi kerakligini bildiradi”.²

Darhaqiqat, hozirgi zamon maktablarining tasviriy san’at o‘qituvchisi yuksak tasavvurga ega, tafakkurli, aqlli, zakovatli, tarbiyali, o‘z fanini a’lo darajada biladigan, ijodkor rassom, pedagogika, psixologiya fanlarini chuqur o‘rgangan, tasviriy san’at metodikasi bilan yaxshi qurollangan, tasviriy san’at darslarining pedagogik texnologiyasini yaxshi egallagan tasviriy san’at o‘qituvchisi bo‘lishi lozim.

O‘quvchilarni har jihatdan bilish uchun o‘qituvchi tomonidan o‘quvchilar orasida pedagogik va psixologik tashxis o‘tkazishi zarur bo‘ladi. Bu ish bevosita quyidagilar bilan bog‘liq: o‘quvchining umumiy qobiliyati, uning xarakteri, qaysi fanga qiziqishi, tasavvur, tafakkur va ijodiy fikrlash darajasi, faolligi va fantaziyasi, xotira va kuzatuvchanligi, diqqati, tashabbuskorligi, mustaqilligi, uyda mashg‘ulotlar uchun bo‘lgan shart-sharoitlari va boshqalar.

Shuningdek, o‘qituvchi o‘quvchilarning qaysi sport turlariga qiziqishlari, qaysi san’at turlariga qiziqishi, hatto qaysi qush va hayvonlarga qiziqishini bilishi muhim. Chunki o‘quvchilarning bunday narsalarga qiziqishlariga qarab, ularga samarali ta’sir ko‘rsatish mumkin. Bu sifatlardan tashqari o‘qituvchi, o‘quvchilarning tasviriy san’atga doir xususiyatlarini ham bilishi lozim. Bu borada o‘qituvchi har bir o‘quvchining dars jarayonida bilim va malakalaridagi o‘sishni bilib turishi kerak.

Tabaqalashtirilgan ta’limni amalga oshirishda, **birinchidan**, o‘quvchilarga tasviriy san’atdan beriladigan bilim va malakalarning me’yori, topshiriqni bajarishga ketadigan vaqt, o‘quvchilarning bu topshiriqqa bo‘lgan layoqatini o‘qituvchi tomonidan aniq tasavvur etilishi lozim. **Ikkinchidan**, ta’lim mazmunini bolalar ongiga singdirish uchun metodikani to‘g‘ri tanlash hamda bu metodikani amalga oshirishga xizmat qiladigan moddiy texnikaviy asosni yaratish muhimdir. Buning uchun o‘qituvchi darsga chuqur va puxta tayyorgarlik ko‘rgan bo‘lishi lozim. Bundan tashqari o‘qituvchi o‘quvchilarning bilim va malakalaridagi o‘zgarishlarni ham bilib turishi muhim ahamiyatga ega.

XXI asr ta’lim tizimida zamonaviy pedagogik texnologiyalar joriy etish asri desak maqsadga muvofiq bo‘ladi. Bo‘ljak mutaxassislarini har tomonlama zamon talabi darajasida tayyorlashga avvalo ularga aniq bilimlar berish, kasbga nisbatan ko‘nikma va malakalarini shakllantirish lozim. Shundagina ular kelgusi faoliyatlaridan unumli foydalanishga erishishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Tasviriy va amaliy san’at sohasi samaradorligini yanada oshirishga doir chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2020-yil 21-apreldagi PQ-4688-son qarori.

² Hasanov R. Maktabda tasviriy san’atni o‘rgatish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2004. – B.188.

Kresna Social Science and Humanities Research

Proceedings of the International Conference on Sustainable Development:
Problems, Analysis And Prospects

2. Oripov B.N. Tasviriy san'atni o'qitishning zamonaviy pedagogik texnologiyasi, didaktikasi va metodikasi. – Toshkent: Ilm ziyo, 2013. – B.25.
3. Hasanov R. Maktabda tasviriy san'atni o'rgatish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2004. – B.188.
4. Шукуров Аваз Рузибаевич, Ядгаров Нодир Джалолович, Маматов Дилшод Кадиорович, Аминов Акмал Шавкатович МЕТОДИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОМПЬЮТЕРНЫХ ПРОГРАММ НА УРОКАХ РИСОВАНИЯ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ // European science. 2021. №2 (58). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodika-ispolzovaniya-kompyuternyh-programm-na-urokah-risovaniya-v-sredney-shkole> (дата обращения: 24.01.2022).
5. Собирова Шарофат Умедуллаевна, Ядгаров Нодир Джалолович, Мамурова Дилфуза Исломовна, Шукуров Аваз Рузибаевич ОСНОВЫ, ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ ОБУЧЕНИЯ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ ИСКУССТВУ // European science. 2021. №2 (58). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovy-tseli-i-zadachi-obucheniya-izobrazitelnomu-iskusstvu> (дата обращения: 24.01.2022).
6. Yadgarov Nodir Djalolovich, Mamatov Dilshod Kodirovich, Shukurov Avaz Ruziboevich, Mamurova Dilfuza Islomovna IMPROVING THE PROFESSIONAL TRAINING OF FINE ART TEACHERS // European science. 2021. №2 (58). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/improving-the-professional-training-of-fine-art-teachers> (дата обращения: 24.01.2022).
7. Qodirovich, M. D., Jalolovich, Y. N., Samadovich, A. S., & Abdurazzakovna, R. N. (2021). Methods Of Developing Students' Spatial Imagination Using Computer Graphics In The Teaching Of Drawing. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government*, 27.
8. Yodgorov Nodir Jalolovich and Aminov Akmal Shavkatovich 2020. OPTIONS FOR PERFORMING THE DETAIL SPREAD APPLIED IN DRAWING USING AUTOCAD GRAPHICS SOFTWARE. *International Engineering Journal For Research & Development*. 5, CONGRESS (Oct. 2020), 3. DOI:<https://doi.org/10.17605/OSF.IO/WBSZG>.
9. Ядгаров Нодир Джалолович Моделирование трехмерных геометрических фигур при помощи пакета 3DS MAX // Вестник науки и образования. 2020. №21-2 (99). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/modelirovanie-trehmernih-geometricheskih-figur-pri-romoschi-paketa-3ds-mah> (дата обращения: 05.01.2021).
10. N. Dj. Yadgarov, Ph. D. , Associate Professor Bukhara - open-air museum // *Oriental Art and Culture*. 2019. №IV (1). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/bukhara-open-air-museum> (дата обращения: 05.01.2021).
11. Yadgarov N., Mamatov D. Brief description of some architectural monuments of bukhara // "International Scientific and Practical Conference" Innovative ideas of modern youth in science and education. – 2019. – С. 283-286.
12. Ядгаров Н. Д., Хакимова Г. А. Самобытное творчество народных мастеров Узбекистана // *Молодой ученый*. – 2018. – №. 15. – С. 272-275.
13. Jadgarov N. D., Jadgarov D. D. Дизайн створення комп'ютерних анімаційних моделей по нарисній геометрії // *Теорія та практика дизайну*. – №. 1. – С. 197-200.

ISSN 2774-3918 (online), <https://ksshr.kresnanusantara.co.id>. Published by Kresna Nusantara

Copyright © Author(s). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY).

To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Kresna Social Science and Humanities Research

Proceedings of the International Conference on Sustainable Development:
Problems, Analysis And Prospects

14. Ядгаров Н. Д., Ядгаров Д. Д. Дизайн создания компьютерных анимационных моделей по начертательной геометрии //Теория та практика дизайну. – 2012. – №. 1. – С. 197-200.
15. Olimov, S. S., & Mamurova, D. I. (2021). Graphic Information Processing Technology and its Importance. *European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630)*, 10, 1-4.
16. Islomovna M. F. et al. DESIGNING THE METHODOICAL SYSTEM OF THE TEACHING PROCESS OF COMPUTER GRAPHICS FOR THE SPECIALTY OF ENGINEER-BUILDER //Journal of Contemporary Issues in Business & Government. – 2021. – Т. 27. – №. 4
17. Olimov, S. S. (2021). The innovation process is a priority in the development of pedagogical sciences.
18. Khodjayeva N. S., Mamurova D. I., Nafisa A. IMPORTANCE IN PEDAGOGICAL TECHNIQUES AND EDUCATIONAL ACTIVITY //International Engineering Journal For Research & Development. – 2020. – Т. 5. – №. CONGRESS. – С. 5-5.
19. Олимов, Ш. Ш. (2013). Некоторые вопросы организации урока на основании педагогических технологий. *Молодой ученый*, (5), 752-754.
20. Olimov, S. (2020). The differentiation of education is an important factor of pedagogical technology. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 8(11).
21. Олимов, Ш. Ш. (2015). Маънавий-ахлокий тарбия асослари.(Монография). Т.: “Fan va texnologiya”, -2015, 228.
22. Olimov, S. (2020). The differentiation of education is an important factor of pedagogical technology. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 8(11).
23. Олимов, Ш. Ш. (2013). Некоторые вопросы организации урока на основании педагогических технологий. *Молодой ученый*, (5), 752-754
24. Аминов, Акмал Шавкатович, et al. "ПРОБЛЕМЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ." *European science 2* (58) (2021): 77-79.
25. Мамурова Д. И. и др. УЧЕБНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СТУДЕНТОВ ПО РЕШЕНИЮ РАЗЛИЧНЫХ ДИДАКТИЧЕСКИХ ЗАДАЧ В РАЗВИТИИ ПРОСТРАНСТВЕННОГО ВООБРАЖЕНИЯ СТУДЕНТОВ //European science. – 2021. – №. 2 (58). – С. 29-31.
26. Собирова Ш. У. и др. ОСНОВЫ, ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ ОБУЧЕНИЯ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ ИСКУССТВУ //European science. – 2021. – №. 2 (58). – С. 62-65.
27. Djalolovich Y. N. et al. IMPROVING THE PROFESSIONAL TRAINING OF FINE ART TEACHERS //European science. – 2021. – №. 2 (58). – С. 44-46.
28. NURULLAYEV, FARRUX. "Teaching Bukhara Children Folk Songs in Music Lessons as an Actual Problem." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 4.4 (2021).
29. Faizullayevich, Abdullaev Sayfulla, and Shodieva Saodat Bobokulovna. "Features of Preparation of Fine Art Teachers in Modern Conditions." (2021).

ISSN 2774-3918 (online), <https://ksshr.kresnanusantara.co.id>. Published by Kresna Nusantara

Copyright © Author(s). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY).

To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Kresna Social Science and Humanities Research

Proceedings of the International Conference on Sustainable Development:
Problems, Analysis And Prospects

30. Ширинов, А. Л., Батиров, Д. С., & Шомуродов, О. Н. (2021). ВАЖНОСТЬ ЦВЕТОВЕДЕНИЯ В ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМ ИСКУССТВЕ. *Наука и образование сегодня*, (5 (64)), 83-85.
31. Сулаймонова, М. Б., Азимов, Б. Б., Азимова, М. Б., & Тухсанова, В. Р. (2021). ДОСТИЖЕНИЕ ЭСТЕТИЧЕСКОЙ И НРАВСТВЕННОЙ ЗРЕЛОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ ИСКУССТВУ. *European science*, (3 (59)), 53-56.
32. <https://lex.uz/docs/-4795687>